

> VOORWOORD ERFGOEDCEL <

Erfgoed is een vlag die een rijke lading dekt. Het staat voor alles wat we overerven van vorige generaties én wat we het bewaren waard vinden: kunstwerken, oud beeldmateriaal, historische voorwerpen, gebruiksvoorwerpen, archeologische vondsten, gebouwen en monumenten, ... Erfgoed omvat ook minder tastbare dingen, zoals verhalen, tradities, feesten, liederen, dialecten, ... Dit noemen we immaterieel erfgoed. Wat de moeite waard is om te bewaren wordt bepaald door de mensen zelf. We bewaren erfgoed omdat we vinden dat het waardevolle dingen zijn die iets belangrijks vertellen over ons of over onze voorouders. Als een grote groep mensen hetzelfde waardevol vindt, spreken we van cultureel erfgoed.

Met het project Erfgoedkids 2.0 willen we de vijfde- en zesdeklasser uit de basisscholen in de CO₇-regio laten filosoferen over de zin en onzin van sparen en bewaren. Waarom hechten wij belang aan voorwerpen, gebouwen, tradities? Waarom houden we spullen bij en waarom worden andere zaken weggegooid? Wat vertellen deze spullen over onszelf, over de streek of over ons verleden? Het is de bedoeling om de kinderen vertrouwd te maken met de notie erfgoed en een bewuste omgang met cultureel erfgoed en sporen uit het verleden te stimuleren.

De Zuidelijke Westhoek is gekenmerkt door veel historische kantelmomenten. Dit is zichtbaar in haar landschap, maar ook in de objecten en de verhalen die de streek rijk is. Het lokaal cultureel erfgoed van de gemeenten Heuvelland, Ieper, Langemark-Poelkapelle, Mesen, Poperinge, Vleteren en Zonnebeke staat centraal in de werking van Erfgoedcel CO₇. Met dit educatief pakket willen we die mensen bereiken die in de toekomst de zorg voor ons erfgoed op zich zullen nemen.

Veel plezier met Erfgoedkids 2.0!

We ontvangen graag jullie ervaringen met dit educatief pakket via erfgoedcel@co7.be

Hartelijke groet,

Erfgoedcel CO₇

Concept |
Casa Blanca

Tekeningen |
Gerd de Kinderen

Grafische vormgeving |
Liesbeth Vanden Berghe

Erfgoedvoorwerpen |
Met dank aan Erfgoedvereniging
Onzen Heertje en Speelgoedmuseum
Mechelen

INHOUDSTAFEL

- ▶ P1 Voorwoord
- ▶ P2 Inhoudstafel
- ▶ P2 Hoe verloopt Erfgoedkids 2.0?
- ▶ P3-9 Inleiding
- ▶ P10-14 Module 1: speelgoed en werkbladen
- ▶ P15-18 Module 2: speeltijd en werkbladen
- ▶ P19-22 Module 3: sport en werkbladen
- ▶ P23 Afsluiter
- ▶ P24-25 Eindtermen
- ▶ P25 Materiaallijst

> HOE VERLOOPT ERFGOEDKIDS 2.0? <

INLEIDING: WAT IS ERFGOED?

Erfgoedkids 2.0 start met een toelichting van het begrip '**erfgoed**'. Je kan kiezen om een erfgoedmedewerker uit te nodigen naar je klas of om de inleiding zelf te geven. Alles wat je daarvoor nodig hebt, vind je in de koffer. Trek hier ongeveer één lesuur voor uit.

De erfgoedmedewerker kan aan de leerlingen zijn/haar ervaringen met erfgoed vertellen. Een ideale start om daarna zelf op eigen tempo verder in de erfgoedkoffer te duiken. Contacteer Erfgoedcel CO₇ voor een erfgoedmedewerker (erfgoedcel@co7.be of 057-239 312).

DRIE MODULES ROND VRIJE TIJD

Na de inleiding kan je kiezen of je één, twee of **drie modules** behandelt in de klas. De drie thema's (speelgoed, speeltijd en sport) vallen allemaal onder het centrale begrip 'vrije tijd'. Ze staan los van elkaar en kunnen in gelijk welke volgorde uitgevoerd worden. Reken per module minimum 2 lessen. Kies zelf hoe diep je ingaat op het thema en hoeveel ruimte je laat voor creatieve inbreng van de leerlingen. Hou er ook rekening mee dat enkele opdrachten thuis of tijdens de speeltijd worden uitgevoerd. Bij elke module hoort een zakje met materiaal en zijn er ook werkbladen voorzien.

EEN MOOIE AFSLUITER

Organiseer ten slotte een **volkscafé** met je klas! Het is de ideale gelegenheid om andere leerlingen en/of ouders mee te laten genieten van al jullie ontdekkingen en creaties. In deze handleiding vind je alvast heel wat inspirerende ideeën.

> INLEIDING

Plaats de erfgoedkoffer vooraan in de klas. **Wat denken jullie dat er in zit?**

Vertel dat jullie er af en toe iets zullen uithalen en zullen werken rond erfgoed.

1. WAT IS ERFGOED?

Neem de usb-stick (deze vind je aan de binnenkant van de koffer) en open **Wat is erfgoed?. PDF** op een computer. Zet dit document via 'Beeld' in 'Modus Volledig scherm'. Projecteer je beeldscherm door middel van een beamer of een digitaal bord zodat de hele klas mee kan kijken.

Neem pagina 4 en 5 van deze handleiding bij de hand. Lees nu bij elk beeld de tekst voor, stel de bijkomende vragen en klik op de gepaste momenten op enter om naar de volgende prent over te gaan.

Indien je dat wil, kan je na de presentatie een kopie van de voorleestekst geven aan alle leerlingen van de klas.

> WAT IS ERFGOED? <

1.

Erfgoed is de verzamelnaam voor alles wat we overerven van vorige generaties en wat we de moeite waard vinden om te bewaren. Of iets de moeite waard is om te bewaren, dat bepalen de mensen zelf.

2.

Het kan gaan over kleine dingen die van vader op zoon of moeder op dochter worden doorgegeven. Zoals een mooie oude ring, een bijzondere brief of een familietraditie. Maar als een hele groep mensen beslist om iets te bewaren, te verzorgen, te documenteren en te laten zien, dan spreken we over **cultureel erfgoed**.

Wie heeft er al eens iets geërfd?

Wat vind jij de moeite om te bewaren?

Vindt de rest van de klas dat ook?

Kunnen we het dan cultureel erfgoed noemen?

3.

Waar kunnen we erfgoed vinden?

Een groot deel van het erfgoed is opgeborgen in:

- ✓ kerken en kloosters
- ✓ archieven
- ✓ musea
- ✓ bewaarbibliotheken
- ✓ documentatiecentra
- ✓ erfgoedverenigingen.

Maar ook gemeenten, scholen, theaters, verenigingen en gewone mensen koesteren hun erfgoed.

4.

Er bestaan verschillende soorten erfgoed.

Materieel erfgoed kan je aanraken en wordt nog eens onderverdeeld in twee groepen:

Materieel roerend erfgoed, kan je veranderen van plaats. Het zijn archeologische vondsten, kunstwerken, eeuwenoude manuscripten, munten, kledij uit vroegere tijden,...

Materieel onroerend erfgoed, kan je niet verplaatsen, het kan zich met andere woorden niet verroeren. Het zijn monumenten, maar ook bijzondere landschappen en archeologische sites.

Immaterieel erfgoed is niet zo tastbaar. Dit zijn gewoontes, tradities, feesten, liederen, dialecten, verhalen, ... die we doorgeven aan elkaar. Dit soort erfgoed kan je alleen maar zien, horen, voelen, smaken, ruiken of beleven als mensen er over vertellen of het tonen.

Wie kan een voorbeeld van immaterieel erfgoed geven?

Misschien hebben jullie wel al eens gehoord over **UNESCO**. Deze organisatie stelt jaarlijks een lijst op met het belangrijkste cultureel erfgoed van de hele wereld.

Kunnen jullie het erfgoed uit deze tekening halen? Uit welk werelddeel komt het? Welk soort erfgoed is het? Kunnen jullie er iets over vertellen?

- ✓ Carnaval Rio de Janeiro / Zuid-Amerika
immaterieel erfgoed
- ✓ Masker van Toetanchamon / Afrika
materieel roerend erfgoed
- ✓ Taj mahal / Azië
materiaal onroerend erfgoed
- ✓ Venetiaanse gondel / Europa
materieel roerend erfgoed
- ✓ Vrijheidsbeeld / Noord-Amerika
materieel onroerend erfgoed
- ✓ Sydney Opera house / Oceanië
materieel onroerend erfgoed
- ✓ Ommegang Ros Beiaard / Europa
immaterieel erfgoed

Misschien sta je er niet bij stil, maar ook vandaag maken we heel wat **toekomstig erfgoed** aan. Erfgoed evolueert voortdurend. Denk daar maar eens over na!

Welk toekomstig erfgoed herken je op de tekening? Kan je nog enkele voorbeelden vinden?

2. ERFGOED UIT DE REGIO

In de regio rond Ieper en Poperinge is heel wat bijzonder erfgoed te vinden. Veel mensen komen van ver en dichtbij om het te bewonderen en te beleven. **Hoe goed kennen jullie het erfgoed uit eigen streek?** We testen jullie kennis met een quiz!

Open nu **Quiz.PDF** op de computer. Zet ook dit document via 'Beeld' in 'Modus Volledig scherm' zodat de hele klas mee kan kijken.

Plaats de letters A en B elk aan een andere kant van het lokaal. Lees de quizvragen voor en geef telkens twee mogelijke antwoorden. De leerlingen gaan bij de letter staan van hun keuze. Vertel dan wat het juiste antwoord is en toon ook de bijhorende foto.

Wie een fout antwoord kiest, valt af. Wie juist antwoordt, mag verder spelen. Zijn alle kinderen al afgevallen na enkele vragen? Start dan een nieuwe ronde waar iedereen weer mag deelnemen en stel de resterende vragen.

De quiz-foto's komen o.a. uit de erfgoedbank 'WESTHOEK verbeeldt' (www.westhoekverbeeldt.be). Neem zeker eens een kijkje als je nog ander beeldmateriaal wil gebruiken in de klas.

1. IEPER

Heel wat toeristen komen naar de Menenpoort in Ieper. Daar worden iedere avond om 20u de gesneuvelde soldaten van de Eerste Wereldoorlog herdacht. Hoe noemt dit gebeuren?

- A: The Last Post (juist)
- B: De Menenpoortceremonie

2. IEPER

Aan de Rijselsepoort in Ieper staat nog één houten huis. In de Middeleeuwen waren de meeste huizen in hout opgetrokken. Vanaf de 16de eeuw werden ze systematisch afgebroken en vervangen door stenen huizen. Waarom?

- A: Het hout was aangetast door houtworm.
- B: Het brandgevaar was te groot. (juist)

3. MESEN

In 1998 huldigde de Ierse presidente Mary McAleese het 'Vredespark' in, in Mesen. Wat staat er centraal in dit park ter nagedachtenis van de Ierse soldaten die sneuvelen tijdens de Eerste Wereldoorlog?

- A: Een toren (juist)
- B: Een boom

4. MESEN

Deze vlinder met ingewerkte fotoportretjes, die rust op een bloem is gemaakt tijdens de Eerste Wereldoorlog met oorlogsmateriaal zoals bijv. kogelhulzen. Wij noemen dit:

- A: Loopgravenkunst (juist)
- B: Oorlogskunst

5. POPERINGE

In het Hopmuseum van Poperinge kom je meer te weten over hop. Maar wat is hop eigenlijk?

- A: Hop is een onmisbaar ingrediënt van bier. (juist)
- B: Hop is de naam van een bekend dichter uit Poperinge: Fernand Hop.

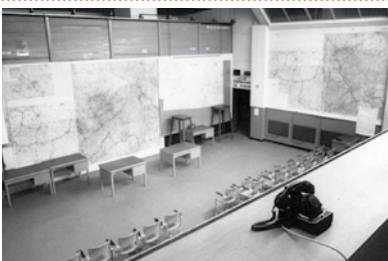
6. POPERINGE

Midden in de stad Poperinge openden de aalmoezeniers Neville Talbot en Philip "Tubby" Clayton in december 1915 een Clubhuis, namelijk Talbot House. Zonder onderscheid van rang kunnen soldaten er drie jaar lang terecht voor een zeldzaam moment van rust en ontspanning. In het huis bevindt zich:

- A: Een concertzaal (juist)
- B: Een cinema

7. HEUVELLAND

In Kemmel zit er iets zeer bijzonder onder de grond. Wat is dit?

- A: Een bunker. Deze ultra geheime bunker werd gebouwd tijdens de jaren vijftig als commandopost van een internationaal luchtverdedigingssysteem. (juist)
- B: Een mijnschacht. In deze mijnschacht vonden archeologen een muntschat uit de Romeinse tijd.

8.

HEUVELLAND

De Kemmelberg werd grondig onderzocht door archeologen. Ze vonden er heel wat restanten uit ...

- A: De middeleeuwen
- B: De prehistorie (juist)

9.

VLETEREN

Heel wat toeristen gaan bij hun bezoek aan onze regio even langs bij de abdij van Westvleteren. Ze kopen daar ...

- A: Kaas
- B: Bier (juist)

10.

VLETEREN

Aan de Kortekeer in Oostvleteren staat de 'De Meestersmolen'. Waarom heet deze molen zo?

- A: Omdat, toen de molen er juist stond, de meester van de lagere school er vaak met zijn klas gezien werd.
- B: Omdat de vroegere burgemeester, René De Meester, de molen aankocht. (juist)

11.

LANGEMARK-
POELKAPELLE

Op de Duitse Militaire Begraafplaats van Langemark liggen ruim 44.000 Duitse soldaten begraven. Aan de ingang bevindt zich:

- A: Een zwaar poortgebouw dat aan een bunker doet denken. (juist)
- B: Drie grote kruisen

12.

LANGEMARK-
POELKAPELLE

Wat bevindt zich sinds oktober 1960 in het kasteel van de familie de Patin te Langemark?

- A: Een restaurant
- B: Het gemeentehuis (juist)

13.

ZONNEBEKE

Na de Eerste Wereldoorlog begon de familie Spruytte met een kaasmakerij in Passendale. De Passendale kazen zijn tot op vandaag bekend in Vlaanderen. In 1995 gebeurde er iets met deze kaasmakerij.

- A: De kaasmakerij en het bijhorende materiaal werd erkend als monument. (juist)
- B: De kaasmakerij en het bijhorende materiaal gingen verloren tijdens een brand.

14.

ZONNEBEKE

De Heksenstoet gaat tweejaarlijks uit in Beselare op de laatste zondag van juli, omdat:

- A: Dit de begrafenisdatum van de opperheks, Sefa Bubbels, is. (juist)
- B: Het dan vakantie is.

3. DIT IS ERFGOED

Neem uit de koffer het blauwe zakje en vertel de leerlingen dat er drie erfgoedvoorwerpen in zitten. Ze hebben allemaal een link met de 'vrije tijd'.

Wie kan in enkele zinnen uitleggen wat 'vrije tijd' is?
Wat doen mensen zoal in hun vrije tijd?

TER INFO: 'VRIJE TIJD' VOLGENS WIKIPEDIA

Vrije tijd is de tijd die men niet hoeft te besteden aan verplichte of noodzakelijke activiteiten zoals (huishoudelijk) werk, zorg en studie. Vrije tijd wordt vooral geassocieerd met de mogelijkheid om dat te doen wat men graag doet, zoals het beoefenen van een hobby, televisiekijken of erop uit gaan. Vrije tijd is een subjectieve ervaring. Vrijwilligerswerk bijvoorbeeld wordt door de één gezien als vrijetijdsbesteding terwijl de ander dat als werk ziet. Ook toerisme en recreatie kunnen gezien worden als een vorm van vrijetijdsbesteding. Soms actief zoals wandelen, zeilen en bergbeklimmen, soms passief zoals zonnebaden, busreizen en terrassen bezoeken. Ook sport en spel kan in zijn algemeenheid gezien worden als vrijetijdsbesteding.

Haal nu de voorwerpen uit het zakje.

Weten jullie welk soort erfgoed dit is? Roerend erfgoed.

Wat hebben de voorwerpen met de vrije tijd te maken? Welke verhalen zouden er achter schuilen? Laat de kinderen bij elk voorwerp even fantaseren en vertel er daarna zelf wat over.

VOORWERP 1 - DE TEDDYBEER

Veel kinderen hebben een teddybeer. In hun vrije tijd spelen ze er mee, knuffelen ze hem en fluisteren ze geheimpjes in zijn oor. Wist je dat de teddybeer waarschijnlijk genoemd is naar de Amerikaanse president Theodore (Teddy) Roosevelt? Op een dag stond hij oog in oog met een kleine beer. Hij durfde hem niet neerschieten. Naar aanleiding van dit verhaal bracht een speelgoedfabriek de teddybeer op de markt. Anderen vertellen dat de dochter van Teddy Roosevelt haar huwelijkstafel versierde met speelgoedbeertjes. Hierdoor werden ze zo populair en kregen ze de naam Teddy. Welk verhaal klopt weet niemand.

VOORWERP 2 - KANTKLOSJES

Deze houten klosjes heb je nodig om kant te maken. Vroeger werd dat zorgvuldig met de hand gedaan door kantklossters. Vandaag wordt de meeste kant gemaakt in een fabriek. Zo is kantklossen door de tijd heen veranderd van een beroep naar een hobby.

VOORWERP 3 - VOETBALTROFEE

Heel wat mensen bewaren hun trofeeën en medailles voor het leven. Ze hebben die verdiend door deel te nemen aan een wedstrijd. Deze voorwerpen staan symbool voor een prestatie waar ze trots op zijn.

Via de opdrachten in Erfgoedkids 2.0 zullen jullie meer te weten komen over de vrijetijdsinvulling van vorige generaties.

1. SPEELGOED TOP 3

Met welk speelgoed speel je het liefst in je vrije tijd? Laat elk kind zijn persoonlijke top 3 noteren op een stukje kladpapier. Verzamel de papiertjes vooraan en lees ze voor. Telkens er een nieuw stuk speelgoed aan bod komt, mag het ergens genoteerd worden op bord. Indien het al genoteerd staat, wordt er een extra streepje naast gezet. Je kan deze taak gerust aan een leerling geven. Vraag af en toe wat door: **Hoe speel je hier precies mee? Wie heeft er zelf al een ander spel bij uitgevonden? Met wie speel je hiermee? ...**

Uiteindelijk kan je op het bord zien welk speelgoed het meest populair is in deze klas. **Is dat allemaal speelgoed van deze tijd? Denk je dat er op het bord ook dingen staan waarmee je ouders of grootouders ook al speelden?**

De persoonlijke en de klas top 3 kunnen genoteerd worden op het speelgoed-werkblad A.

2. HET SPEELGOEDMUSEUM

Neem uit de koffer het zakje waar de robot op staat. Daarin zitten kaarten waarop foto's van speelgoed te zien zijn. Sommige stuks zijn heel kostbaar omdat ze heel oud zijn of vroeger heel populair waren. Een museum is de ideale plaats om deze kostbare voorwerpen te bewaren en tentoon te stellen aan het publiek. Musea organiseren regelmatig speciale tentoonstellingen.

Deel de speelgoedkaarten uit zodat elk kind er één heeft. De rest hou je even opzij. Stap zelf in de rol van conservator* en laat de kinderen jou helpen om specifieke speelgoedcollecties in de kijker te plaatsen.

DE VASTE OPSTELLING

↗ Ons speelgoedmuseum heeft een mooie collectie van 30 stuks. Zomaar alles door elkaar zetten, zou nogal onoverzichtelijk zijn. Voor de vaste opstelling staat het speelgoed chronologisch opgesteld in verschillende zalen.

ZAAL 1: voor 1915

ZAAL 2: 1916 - 1940

ZAAL 3: 1941 - 1959

ZAAL 4: 1960 - 1979

ZAAL 5: vanaf 1980

Geef de kinderen even de tijd om groepjes te vormen per zaal/periode. Indien er nog speelgoedkaarten over waren, dan leg je deze bij de juiste groep.

Om de vaste opstelling wat meer 'punch' te geven, wil jij als conservator, in elke zaal één van de speelgoedstukken in de kijker zetten. **Welk stuk moet dit worden? Het meest kostbare? Het duurste? Het oudste? Het mooiste? Het vreemdste?...** De leerlingen overleggen en beslissen welk stuk het wordt. In een klasronde presenteert en argumenteert elk groepje kort hun keuze.

Na deze oefening nemen de leerlingen hun oorspronkelijke speelgoedkaart weer in de hand en de overgebleven speelgoedkaarten worden even vooraan verzameld.

* De conservator is de directeur van het museum.

THEMATENTOONSTELLINGEN

Als conservator wil je tijdens de volgende jaren zes thematentoonstellingen organiseren.

THEMA 1: De poppenshow

THEMA 2: Van gezelschapsspelletjes tot games

THEMA 3: Alles op wieltjes

THEMA 4: Over robots & ruimte

THEMA 5: Beestenboel

THEMA 6: Bouwen maar!

De leerlingen kijken op hun kaart in welke tentoonstelling hun stuk speelgoed thuishoort en vormen nieuwe groepjes. De speelgoedkaarten die nog over waren, leg je bij de juiste groep.

Voor de thematentoonstellingen moeten nog reclametekstjes worden geschreven. **Wat is zo bijzonder aan het speelgoed dat getoond zal worden? Waarom moet iedereen dit gezien hebben?** Noteer drie bijzondere weetjes over de collectie en oefen een kort reclamebericht in waarbij iedereen van het groepje één zinnetje zegt.

De kinderen kunnen notities maken op hun speelgoed-werkblad A.

Luister samen naar alle reclametekstjes.

BLINDENRONDLEIDING

Als conservator vind je het heel belangrijk dat iedereen van de speelgoedcollectie kan genieten. De vraag kwam of een groep blinde kinderen het museum zou kunnen bezoeken. Kan dit wel? Bespreek samen hoe je dit zou aanpakken.

Welke zintuigen zijn voor blinden belangrijk? Voelen, ruiken, horen, smaken.

Welk speelgoed zou hiervoor in aanmerking kunnen komen? Kies enkele speelgoedkaarten uit.

Mag oud speelgoed wel aangeraakt worden? Wanneer wel? Wanneer beter niet?

3. ZWERFGOED

De speelgoedcollectie van een museum is materieel roerend erfgoed. Niet al het oude speelgoed van vroegere generaties is echter te vinden in de collectie van een museum. Er schuilt ook nog heel wat erfgoed op zolders van scholen, in kasten van grootouders, in een doos in de kelder,... Hier zitten zeker en vast ook pareltjes tussen. Dit erfgoed wordt ook wel 'zwerfgoed' genoemd.

Kunnen de kinderen zo'n ZWERFGOED-SPEELGOED-COLLECTIE samenstellen?

De kinderen gaan thuis, bij familie, burens en vrienden op zoek naar bijzondere stukken speelgoed. Speelgoed dat volgens hen best bewaard kan worden voor de toekomst.

- ▶ Omdat het zeer populair is (vandaag of vroeger).
- ▶ Omdat het al zeer oud is.
- ▶ Omdat het uit zeer bijzonder materiaal is gemaakt.
- ▶ Omdat er een bijzonder verhaal bij hoort.
- ▶ Omdat het van een bekende persoon is/was.
- ▶ Omdat ...

Verzamel alle speelgoedvondsten in de klas. Eerst en vooral moet alles worden geïnventariseerd. Voor een goed beheer van erfgoed, is dat heel belangrijk. De verzamelingen zijn vaak zo groot, dat de medewerkers onmogelijk al die informatie uit hun hoofd kunnen kennen. Met een goed geordend systeem kan je wel snel alle informatie terugvinden.

Elke leerling vult nu de inventariskaart aan op het speelgoed-werkblad B.

Om kennis te maken met elkaars speelgoed organiseer je een kleine gidsbeurt. Hiervoor stelt de helft van de leerlingen zich verspreid op met hun stuk speelgoed bij zich. De andere helft mag nu even rondlopen en hier en daar stoppen en luisteren terwijl de 'ontdekker' er kort iets over vertelt. Na een tijdje wisselen de groepen om.

Van zodra al het speelgoed in kaart is gebracht en gekend is, kan de collectie worden tentoongesteld. **Hoe willen de leerlingen alles ordenen? Thematisch? Chronologisch? Voor een bijzonder publiek?** Presenteer het speelgoed in de klas, in de gang of op een andere plaats op school. Hang hierbij eventueel de inventariskaarten uit of maak eenvoudige infobordjes bij de museumstukken.

> SPEELGOED WERKBLAD A <

MIJN SPEELGOED TOP 3

1.

2.

3.

SPEELGOED TOP 3 VAN MIJN KLAS

1.

2.

3.

Wil je nog meer speelgoed van vroeger ontdekken? Breng dan eens een bezoek aan het Speelgoedmuseum van Mechelen of Brussel.

SPEELGOEDMUSEUM

Notities:

De

Een reclametekstje voor de thematentoonstelling 'brandweerwagens':

**WIII-OOEEEE
WIII-
OOEEEEEE!**

Droomde jij er ook altijd van om brandweerman of -vrouw te worden? Dit is je kans! Ontdek mannetjes die vanzelf een ladder omhoog gaan. Laat de sirenes van de wagentjes loeien en blus hier en daar zelf een brandje.

ALARM!

De tentoonstelling is geopend!

De speelgoedcollectie van een museum is materieel roerend erfgoed. Niet al het oude speelgoed van vroegere generaties is echter te vinden in de collectie van een museum. Er schuilt ook nog heel wat erfgoed op zolders van scholen, in kasten van grootouders, in een doos in de kelder,... Hier zitten zeker en vast ook pareltjes tussen. Dit erfgoed wordt ook wel 'zwerfgoed' genoemd.

> SPEELGOED
WERKBLAD B <

INVENTARISKAART
ingevuld door:

Wat is het SPEELGOED
ZWERFGOEDSTUK?

HERKOMST EN OUDERDOM

Weet je hoe oud het is?

Waar is het gemaakt?

Wie heeft het gemaakt?

Van wie is het?

WAARDE

Hoeveel geld zou het waard zijn?

Waarom is het waardevol voor de
mensen die het bezitten?

Waarom vind jij het waardevol om
het te bewaren?

UITERLIJKE KENMERKEN

Lengte:

Breedte:

Hoogte:

Gewicht:

Kleuren:

Materiaal:

BEWARING:

Is het voorwerp beschadigd?

>

Werd het hersteld?

>

BESCHRIJVING:

Is het versierd?

>

Staan er tekeningen op?

>

Heeft het een geur?

>

Maakt het geluid?

>

GEBRUIK

Wat kan je er mee doen of spelen?

Wordt er nu nog mee gespeeld? Door wie?

VERHAAL

Is er een verhaal/herinnering met dit erfgoed verbonden?

GAME OVER

Ook tijdens de schooluren hebben jullie wat vrije tijd, namelijk tijdens de 'speeltijd'. **Wat doen jullie dan? Denk je dat kinderen honderd jaar geleden ongeveer hetzelfde deden tijdens hun speeltijd?**

Erfgoedcel leper verzamelde in 2008 verhalen en getuigenissen over de speelplaatsspelletjes van vroeger in het kader van het project "Game over". Dit alles werd verwerkt in een reeks filmpjes, met de getuigen en spelende kinderen van vandaag in de hoofdrol. Voorzie dat je met de hele klas kan kijken naar enkele van deze filmpjes. **Dat kan via de DVD die je vindt aan de binnenkant van de koffer of via volgende link: <http://www.erfgoedcelco7.be/NL/game-over>.** Na elk filmpje volgt een korte bespreking en/of kleine opdracht.

TOLLEN

Haal de houten tollen uit het speeltijdzakje en geef ze even rond in de klas. **Op het speeltijd-werkblad A staat ook een moderne tol. Wie heeft dit speelgoed thuis? Wat zijn de verschillen en de gelijkenissen tussen de oude en de nieuwe tol? Uit welk materiaal zijn ze gemaakt? Hoe speel je er mee? Wie speelt er mee?** Uiteindelijk blijkt de traditie grotendeels gelijk gebleven (spelregels, elkaar aftroeven, vooral jongens spelen er mee). De oude en de nieuwe tollen zijn wel gemaakt uit een heel ander materiaal.

DE POORTE VAN VERNALY

Is het je opgevallen dat de mevrouw in het filmpje het enkel over meisjes heeft? **Hoe komt dat denk je? Zijn er meisjes of jongens in de klas die dit spel al hebben gespeeld? Of kennen ze een spel dat er op lijkt? Wie zou het spel wel eens willen uitproberen tijdens de volgende speeltijd?**

Sommige spelletjes worden al tientallen jaren aan elkaar doorgegeven op de speelplaats. Door de tijd heen worden er soms kleine dingetjes aan veranderd. Andere elementen worden bewaard, maar misschien zonder te begrijpen waarom. Zoals bijvoorbeeld de naam van het spel of de tekst van een bijhorend liedje. **Wat zou jij veranderen aan het liedje van dit spel?**

Maak een hedendaagse versie op het speeltijd-werkblad A.

TOUWWEVEN EN AFNEEMSPEL

Sommige kinderspelletjes zijn alleen gekend in een bepaald land of regio. Maar touwfiguren worden echt overal ter wereld gemaakt. Sinds de mensen touw hadden, maakten ze er figuren van. Het is gek om te weten dat dezelfde touwfiguren gevonden worden in verschillende werelddelen. Zorg voor een bolletje wol en een schaar. Knip voor elke leerling een touw van ongeveer anderhalve meter lang. Elk kind knoopt zijn touwtje dicht tot een lus. Probeer samen de 'Katapult' te maken, een figuur van de Noord-Amerikaanse indianen.

De instructies kan je vinden op het speeltijd-werkblad A.

GAME ON

Zouden deze oude speelplaatsspelletjes terug tot leven kunnen komen op jullie school? Kunnen de leerlingen andere kinderen warm maken voor touwtje springen, hinkelen, tollen, bikkelen, elastiekspringen en het touwtjesspel? Welke spelletjes vallen in de smaak? Wie kan er misschien een rage opstarten?

Verdeel de klas in 6 groepjes, wijs hen allemaal een spel toe (zie lijstje hieronder) en geef hen het bijhorende materiaal. **Dat kan je vinden in het zakje waar de spelende kinderen op staan.**

Op het speeltijd-werkblad B staat een stappenplan. Aan de hand daarvan kunnen de kinderen hun speelplaatsspelletjes-actie goed voorbereiden.

IN DE KOFFER ZITTEN:

- ✓ TOLLEN: 3 houten tollen met 3 bijhorende touwen
- ✓ BIKKELS: 2 zakjes met daarin telkens 5 bikkels en een speluitleg
- ✓ SPRINGTOUWEN: 3 springtouwen
- ✓ HINKELEN: 3 hinkelblokjes + het boekje 'Kom we gaan hinkelen'
- ✓ TOUWEN: 6 touwen + het boekje 'Touwspelletjes'
- ✓ ELASTIEKEN: 3 elastieken + het boekje 'Elastiekspelletjes'

> SPEELTIJD WERKBLAD A <

Ontdek nog meer
GAME OVER-filmpjes over
oude speelplaatsspelletjes op

[www.erfgoedcelco7.be/NL/
game-over](http://www.erfgoedcelco7.be/NL/game-over)

TOLLEN

Wat is gelijk?

Wat is verschillend?

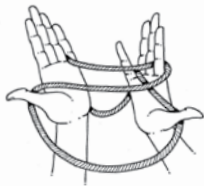
TOUWWEVEN OF AFNEEMSPEL

Katapult

1 Startpositie: houd het touw aan de binnenkant van je handen en om je pinken en duimen heen.

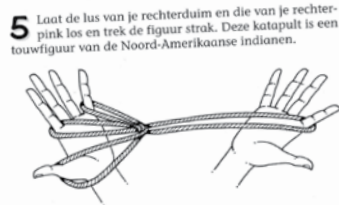
2 Haak met je rechterwijsvinger onder het linkerpalmtouw en trek je handen een beetje uit elkaar.

3 Draai met je rechterwijsvinger twee keer rond zodat het touw gedraaid is zoals op de tekening. Trek je handen uit elkaar.

4 Trek met je linkerwijsvinger het rechterpalmtouw door de rechterwijsvingerlus heen. Trek je handen uit elkaar.

5 Laat de lus van je rechterduim en die van je rechterpink los en trek de figuur strak. Deze katapult is een touwfiguur van de Noord-Amerikaanse indianen.

Uit: Superleuke touwspelletjes - Stap voor stap uitgelegd.

DE POORTE VAN VERNALY

Slijpt deure

De poorte van Vernaly

De laatste die komen

Zullen gevangen zijn

BIBLIOTHEEKTIPT:

'touwspelletjes uit de hele wereld' van Anne Akers Johnson.

Speelplaatsspelletjes zijn **immaterieel erfgoed** want je kan ze niet vastnemen of plaatsen in een museum. Ze bestaan alleen maar als ze effectief gespeeld worden of als er iemand over verteld. Het zijn gewoontes, tradities die, meestal mondeling, worden doorgegeven van generatie op generatie.

Door de tijd heen worden er soms kleine dingetjes veranderd aan speelplaatsspelletjes. Andere dingen worden bewaard, maar misschien zonder te begrijpen waarom. Zoals bijvoorbeeld de naam van het spel of de tekst van een bijhorend liedje.

GAME ON!

MISSIE: oude speelplaatsspelletjes weer tot leven brengen

> SPEELTIJD
WERKBLAD B <

ONS SPEL

1. HET ONDERZOEK

Probeer zoveel mogelijk te weten te komen over jouw spel.

Zoek informatie en spelletjes via:

- ✓ het internet
- ✓ boeken
- ✓ mensen die er vroeger zelf mee hebben gespeeld

2. ZELF OEFENEN

Probeer enkele spelletjes uit met het materiaal.

Wat is er leuk om te spelen? Wat is er haalbaar? Wat is er te moeilijk?
Kies één of twee spelletjes die je op de speelplaats wil invoeren.

3. DE OVERDRACHT

Hoe laat je andere kinderen op de speelplaats kennis maken met jouw spel? Kruis aan wat je hebt uitprobeerd.

- Je speelt gewoon zelf het spel zodat anderen het kunnen zien.
- Je vraagt aan andere kinderen of ze met je mee willen spelen.
- Geef uitleg over de spelregels en het verleden van het spel.
- Leg het materiaal gewoon op de speelplaats. Zal er iemand mee spelen?
- Vraag na of er kinderen zijn die dit materiaal thuis ook hebben en moedigen aan om het ook mee te brengen naar school en er mee te spelen.

4. EVALUATIE

Was je spelletje al gekend?

Zijn jullie erin geslaagd om andere kinderen je spel te laten spelen?

J A EEN BEETJE NIET ECHT NEE

Is je spel populair geworden op de speelplaats?

J A EEN BEETJE NIET ECHT NEE

Zou je het spel zelf nog spelen?

J A EEN BEETJE NIET ECHT NEE

1. VOLKSSPORTEN

Wie doet er aan sport in zijn vrije tijd? Laat de kinderen even vertellen. Waarschijnlijk worden vooral wereldbekende sporten zoals voetbal, basketbal, turnen, paardrijden, ... genoemd. Toen er nog geen sprake was van televisie, internet en computergames, zorgden een aantal typische volksspelen voor ontspanning. Deze volksspelen, ook wel volkssporten genoemd, liggen vaak aan de basis van onze moderne sporten. Sommige zijn algemeen bekend, andere worden slechts in bepaalde regio's gespeeld.

2. VINKENSPORT

Laat de kinderen kennismaken met een volkssport van hun eigen streek. **Neem het zakje waar het vogeltje op staat** en geef elk kind een boekje maar vraag hen om het nog niet te openen. Bekijk samen de cover van het boekje. **Over welke volkssport zou het hier gaan? Herkennen jullie dingen op de kaff? Wie heeft zo iets al eens in het echt gezien?**

Om meer te weten te komen over de 'vinken-zetting' mogen de kinderen nu het boekje openslaan op p.18 en het stripverhaal lezen. **Hierna proberen ze het kruiswoordraadsel op het sport-werkblad A in te vullen.** Op deze manier ontdekken ze nog een andere volkssport uit de regio: TRABOL.

3. BOLSPORTEN

Petanque, afkomstig uit Frankrijk, is wellicht de bekendste bolsport ter wereld. Maar ook Vlaanderen kent al eeuwenlang een traditie van bolsporten zoals trabol, gaaiabol, krulbol, pierbol, vloerbol, ladderbol, sprietbol, ...*

Per streek is een andere variant het populairst. Ook binnen een bepaalde bolsport kunnen er verschillende varianten bestaan. Zo zijn de spelregels bijvoorbeeld niet overal gelijk. Erg verwonderlijk is dat niet: de spelregels en de speltradities werden generaties lang mondeling overgeleverd en werden pas in de laatste decennia in reglementen gegoten.

Laat de kinderen op het sport-werkblad A de juiste bolsport verbinden met de juiste foto. Op <http://www.lecavzw.be/tradities/rituelen/bolsporten> en <http://www.vlas.be/disciplines/info-folders> vind je duidelijke omschrijvingen van de verschillende bolsporten.

* Pierbol, vloerbol, ladderbol en sprietbol worden vandaag niet meer beoefend.

4. LANG ZULLEN ZE LEVEN?

Lees samen het artikelje op het sport-werkblad B.

Uit het tekstje kan je afleiden dat er nu al heel wat minder mensen trabol (of boltra of bolletra) spelen dan pakweg 100 jaar geleden. Als de trend zich op deze manier voortzet, dan bestaat deze sport binnenkort misschien helemaal niet meer.

Daarom zijn er heel wat organisaties die zich inzetten voor het bekend maken en het verderzetten ervan. Het boekje 'SUSKEWIET' waar je daarnet in keek, is daar een mooi resultaat van. Blader er maar eens door en ontdek een hoop leuke dingen: het stripverhaal, een kortfilm, kunstwerken op scholen, een recept voor blinde vinken, vinkengedichten, tentoonstellingen, een etalagewedstrijd,... Via al deze projecten maken jong en oud kennis met de vinkensport!

5. VOLKSSPORTEN IN DE KIJKER

Draag ook je steentje bij en zet de vinken-zetting en boltra in de kijker!

Bezorg alle kinderen een stevig A3-blad in het wit, blauw of rood.

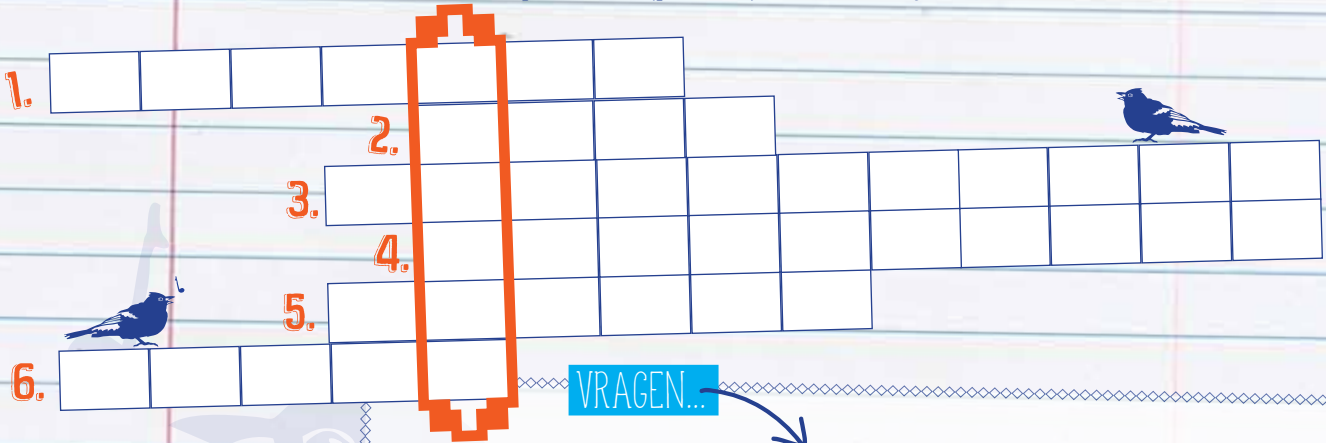
Voorzie verder ook: rode, blauwe en zwarte stiften, diverse rode en blauwe papiersorten, tijdschriften en kranten, scharen, lijmstiften.

Overloop samen de richtlijnen op het Sport-werkblad B en bespreek klassikaal enkele eerste ideeën. Daarna kunnen de kinderen individueel aan de slag.

VINKENZETTING-KRUISWOORDRAADSEL

Zoek de antwoorden in het stripverhaal (p.18-21) in het boekje 'SUSKEWIET'.

1. Net voor het begin van het spel moeten alle deelnemers een plaatsje opschuiven en dus voor een ander gaan zitten.
2. De vinken worden in een lange rij of langs de straatkant geplaatst met telkens 240 cm ertussen.
3. Bij vinkenzettingen krijgt de winnaar, naast een kleine geldprijs, vaak ook vlees of vogelzaad. Er werden ook bloemen gegeven. Deze waren vroeger
4. Dit moet je meenemen als je je wil inschrijven om mee te doen met het spel.
5. Op deze dag werd vroeger een vinkenzetting meestal georganiseerd.
6. Een zwartgeverfde houten stok waar met krijt streepjes op gezet worden om de liedjes te tellen.

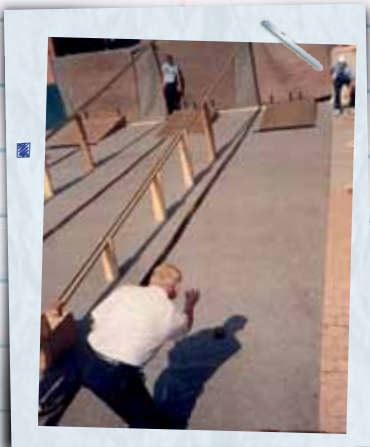
BOLSPORTEN

Vul het woord dat je hierboven vond, in op de stippellijnen. Verbind daarna elke bolsport met de juiste foto. Weet je het niet zeker? Zoek het antwoord op het internet. TIP: LECA > tradities of VLAS > volkssporten

KRULBOLLEN

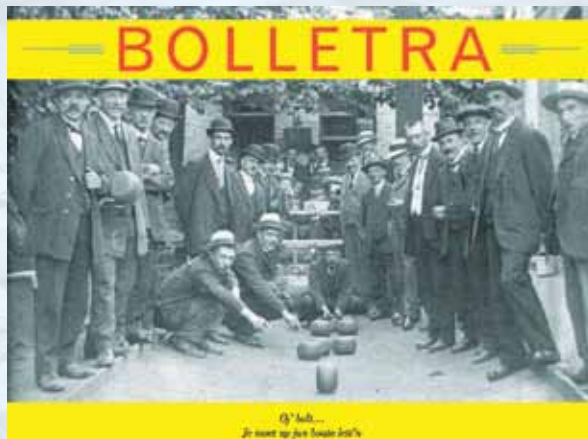
PETANQUE

GAAIBOLLEN

Opkomst van de Bolletra

In de 19e eeuw rezen de bolletra's als paddenstoelen uit de grond. De ontwikkeling van het bolspel was rechtstreeks verbonden met de groei van de herbergen en drankhuizen. Vanaf de jaren 1950 verdwijnen o.a. met de komst van de televisie steeds meer herbergen samen met de bolletra's en haar beoefenaars. In dertig tot veertig jaar tijd werden tientallen bolletra's gesloten. Gelukkig is het trabolspel niet helemaal verdwenen. Momenteel zijn ze vooral terug te vinden in West-Vlaanderen. Een stevige kern van bolders is er actief gebleven en de resterende clubs spannen zich in om het trabolspel meer bekendheid te laten genieten. In tegenstelling tot de 19e eeuwse bolletra's, bevinden de overgebleven bolbanen zich in een

overdekte ruimte. In West-Vlaanderen zouden er nog zo'n zeventhonderd bolders zijn, verspreid over een twintigtal clubs.

(naar www.vlas.be/vlaspdf/bolletravolkskunde07.pdf)

RECLAMEBUREAU ZOEKT JONGE CREATIEVELINGEN!

Volg onderstaande richtlijnen en maak een affiche om volkssport te promoten. Hang je affiche daarna op aan het venster van je huis, in de gang van de school of op een andere opvallende plek.

1. **Bedenk een krachtige slogan en zorg ervoor dat die duidelijk te lezen is op je affiche.** Enkele ideetjes: > Volkssport is top! > Lang leve suskewiet en boltra!
2. **Vorm- en kleurgebruik:** Laat je inspireren door de rode en blauwe boltra-bollen en het silhouet van de vink.
3. **Je mag knippen, plakken en tekenen.**

Wil je zelf ook eens krulbollen, gaaibollen of trabollen? Of wat dacht je van liggende wipschieten of stuifwerpen? Bij de toeristische dienst van je gemeente kan je meer info krijgen waar je deze sporten nog kan spelen in de regio. Ook in de volkstuin van het museum **SPORTMONIUM** in Hofstade-Zemst kan het!

> AFSLUITER

In hun vrije tijd gaan volwassenen graag eens op café om er mensen te ontmoeten, een pintje te drinken of een babbeltje te slaan. Dat is nu zo en was vroeger niet anders. Soms stap je vandaag de dag een cafeetje binnen waar de tijd precies is blijven stilstaan. De baas of bazin staat er zelf achter de toog en de meeste klanten kennen hem of haar bij naam. Naast de goedkope pintjes kan je er allerlei streekbieren bestellen. Wil je iets om te knabbelen dan vraag je een zakje chips, een reep chocolade, een hardgekookt eitje of een gedroogde worst. Je kan er samen kaarten, biljarten, nagelkloppen, trabol of vogelpik spelen. Een volkscafé was en is vaak ook het lokaal van een sigarenbandjes-, brei-, schutters- of supportersclub. Het is in elk geval een plaats waar iedereen welkom is.

Wie is al eens zo 'n volkscafé binnengestapt?

Wat viel er op? Hoe zag de inrichting er uit? Wat was de sfeer?

Zijn er in ons dorp ook nog volkscafés? Misschien kan er dan wel eens een bezoekje geregeld worden.

Jammer genoeg verdwijnen de volkscafés in Vlaanderen aan de lopende band... Organiseer dus in de klas of ergens anders op school zelf een volkscafé en breng zo mensen samen. Deze fijne afsluiter kan uiteraard ook gelinkt worden aan een schoolfeest, grootouderfeest, ouderavond of een andere speciale gelegenheid.

ENKELE IDEETJES!

INRICHTING:

- ✓ Maak een bar en voorzie tafeltjes en stoelen.
- ✓ Bedenk een naam voor je café en maak een uithangbord. Enkele voorbeelden: In de Verzekering, Tegen de Grote Dorst, Trouwe Lassie, Wind op Kop,... Je kunt geen naam zo gek bedenken of hij prijkt wel ergens in Vlaanderen op het uithangbord van een volkscafé.
- ✓ Maak het gezellig door enkele sanseveria's op de vensterbank of een vogelkooi met een kanarie op de toog te plaatsen.
- ✓ Presenteer de ZWERFGOED-SPEELGOED-COLLECTIE in het café.
- ✓ Hang de knutselwerkjes rond vinkenzetting en boltra uit en zet de volkssporten op deze manier in de kijker.

HAPJES & DRANKJES:

- ✓ Frisdrank en koffie met eenkopjesfilters.
- ✓ Chocoladerepen, zakjes chips, gekookte eitjes en gedroogde worstjes.
- ✓ Ga op zoek naar typische streekproducten. Kan je er iets leuks mee maken of mooi presenteren?
- ✓ Maak mini-blinde vinkjes als hapje. Het recept voor grote blinde vinken vind je in het boekje van Suskewiet op pagina 64.

SPELLETJES:

- ✓ Kaarten, nagelkloppen, vogelpik, kegelen,...
- ✓ Stel het speelplaatsspeelgoed ter beschikking. Doe een demonstratie van enkele spelletjes en leer ze aan de bezoekers van je volkscafé.

> EINDTERMEN <

INLEIDING

NL 1.5 - De leerlingen kunnen de informatie op een persoonlijke en overzichtelijke wijze ordenen bij een uiteenzetting of instructie van de leerkracht.

WO 4.6 - De leerlingen tonen zich bereid om actieve en passieve vormen van vrijetijdsbesteding te onderzoeken en te evalueren. // **WO 5.8** - De leerlingen tonen belangstelling voor het verleden, heden en toekomst, hier en elders.

MODULE 1: SPEELGOED

NL 1.8./1.9 - De leerlingen kunnen op basis van hetzij de eigen mening, hetzij informatie uit andere bronnen, de informatie beoordelen in een discussie of gesprek met bekende leeftijdsgenoten. // **NL 2.9** - De leerlingen kunnen tijdens een discussie met bekende volwassenen over een behandelend onderwerp passende argumenten naar voren brengen. // **NL 5** - De leerlingen kunnen bij de eindtermen luisteren, lezen, schrijven, spreken, verschillende strategieën inzetten.

WO 4.6 - De leerlingen tonen zich bereid om actieve en passieve vormen van vrijetijdsbesteding te onderzoeken en te evalueren. // **WO 5.8** - De leerlingen kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert. // **WO 5.9** - De leerlingen tonen belangstelling voor het verleden, heden en toekomst, hier en elders. // **WO 7** - De leerlingen kunnen op hun niveau verschillende informatiebronnen raadplegen.

MODULE 2: SPEELTIJD

NL 2.5 - De leerlingen kunnen (verwerkingsniveau = structureren) het gepaste taalregister hanteren als ze vragen van de leerkracht in verband met een behandeld onderwerp beantwoorden. // **NL 2.6** - De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze van een behandeld onderwerp of een beleefd voorval een verbale/non-verbale interpretatie brengen, die begrepen wordt door leeftijdsgenoten. // **NL 2.7** - bij een behandeld onderwerp vragen stellen die begrepen en beantwoord kunnen worden door leeftijdsgenoten. // **NL 2.8** - De leerlingen kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze een instructie geven zodat iemand die vertrouwd is met de situatie, ze kan uitvoeren.

WO 4.6 - De leerlingen tonen zich bereid om actieve en passieve vormen van vrijetijdsbesteding te onderzoeken en te evalueren. // **WO 5.8** - De leerlingen kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert. // **WO 5.9** - De leerlingen tonen belangstelling voor het verleden, heden en toekomst, hier en elders. // **WO 7** - De leerlingen kunnen op hun niveau verschillende informatiebronnen raadplegen.

LO - 1.17 De leerlingen beheersen bewegingsvaardigheden om eenvoudig bewegingsspel zinnig te kunnen spelen in eenvoudige sport- en spelsituaties. // **LO - 1.18** De leerlingen kunnen eenvoudige spelideeën uitvoeren in eenvoudige bewegingsspelen. // **LO - 1.20 bis** - De leerlingen passen de afgesproken spelregels toe.

SV - 1.1 De leerlingen kunnen zich op assertieve wijze voorstellen.

> EINDTERMEN <

MODULE 3: SPORT

NL 3.5 - leerlingen kunnen de informatie ordenen die ze lezen in voor hen bestemde verhalen, romans, dialogen, ...

WO 4.6 – De leerlingen tonen zich bereid om actieve en passieve vormen van vrijetijdsbesteding te onderzoeken en te evalueren. // **WO 5.9** – De leerlingen tonen belangstelling voor het verleden, heden en toekomst, hier en elders.

MO 1.2 – De leerlingen kunnen door kijken en zien impressies opdoen, verwerken en erover praten. // **MO 1.4** -leerlingen kunnen plezier en voldoening vinden in het beeldend vormgeven en genieten van wat beeldend is vormgegeven. // **MO 1.5** – De leerlingen kunnen technieken toepassen, materialen hanteren om beeldend vorm te geven op een manier die hen voldoet. // **MO 1.6** – De leerlingen kunnen visuele impressies op een

AFSLUITER

SV 3 – De leerlingen kunnen samenwerken.

> MATERIAALLIJST KOFFER <

Binnenkant deksel

- ✓ USB-stick
- ✓ DVD

Los in de koffer

- ✓ 'Ja' en 'Nee' antwoordbordjes quiz
- ✓ Handleiding
- ✓ 6 x 25 werkbladen

Blauw zakje

- ✓ Erfgoedvoorwerp 1
- ✓ Erfgoedvoorwerp 2
- ✓ Erfgoedvoorwerp 3

Zakje robot

- ✓ 30 speelgoedkaarten

Zakje spelende kinderen

- ✓ 3 houten tollen met 3 bijhorende touwen
- ✓ 2 zakjes met daarin telkens 5 bikkels en een speluitleg
- ✓ 3 springtouwen
- ✓ 3 hinkelblokjes + het boekje 'Kom we gaan hinkelen'
- ✓ 6 touwen + het boekje 'Touwspelletjes'
- ✓ 3 elastieken + het boekje 'Elastiekspelletjes'

Zakje vink

- ✓ 25 boekjes SUSKEWIET